

INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA MAKTAB DIREKTORLARINING KASBIY RIVOJLANISH KOMPETENSIYALARI

Axmedova Zuxraxon Zoktirjon qizi

Buxoro innovatsiyalar universiteti Ta'lim muassasalarining boshqaruvi mutaxassisligi 1 bosqich magistranti

<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.04.2.094>

Annotatsiya. Maqolada umumta'lim maktablari rahbarlarining uzluksiz ta'lim tizimi orqali innovatsion faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirish istiqbollari ko'rib chiqiladi. Shu maqsadda ta'lim muassasalari rahbarlari uchun malaka oshirish modul dasturlari ishlab chiqildi.

Tadqiqot metodologiyasi faoliyat yondashuviga asoslanadi: ta'limni amaliy yo'naltirish, soha bo'yicha nazariy bilimlarni sinovdan o'tkazish. Kurs davomida direktorlar ta'limdagi innovatsion jarayonlar, ularni amalga oshirish motivlari haqida muhim ma'lumotlarni oladilar; ijtimoiy va davlat ustuvorliklarini tushunish uchun zarur bo'lgan ko'nikma va tajribalarni rivojlantiradilar.

Kalit so'zlar: innovatsion faoliyatga tayyorlik, diagnostika, qoniqish monitoringi.

Hozirgi vaqtda ta'lim muassasalarining optimal faoliyati va rivojlanishining asosiy omili yangi tipdagi: kasbiy, iqtisodiy, ijtimoiy, texnologik masalalarni hal etishda malakali, strategik va taktikaviy qarashlarga ega bo'lgan rahbar kadrlarning uzluksiz nazariy va amaliy tayyorgarligidir.

Dunyoda yetakchi ilmiy tadqiqot va ta'lim muassasalarida mutaxassislarni tayyorlash jarayonini innovatsion yondashuv asosida loyihalash, ularni muayyan kasbiy faoliyatga tayyorlash texnologiyalarini rivojlantirish, kasbiy yetuklikka erishish jarayonida pedagogik, psixologik qadriyatlarni tatbiq etish bo'yicha YUNESKO boshchiligida ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilmoqda. Bu esa, o'z navbatida global axborot oqimlarining jadallashuvi, fan-texnika rivojlanishi, maktab direktorlarining kasbiy layoqatini rivojlantirishga bo'lgan talablar ortganligi, ularni innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayoni oldiga qo'yilayotgan vazifalarni xalqaro yondashuvlar asosida rivojlantirish mazmuni va texnologiyasini takomillashtirish ehtiyojini keltirib chiqardi.

Respublikamizda bugungi kunda maktab ta'limi tarmog'ini kengaytirish va ushbu tashkilotlarda bolalarning har tomonlama intellektual, estetik va jismoniy rivojlanishi uchun shart-sharoitlarni tubdan yaxshilash, bolalarni maktabga bilim olinishini jiddiy oshirish va foydalanish imkoniyatlarini ta'minlash, pedagoglarning malaka darajasini yuksaltirish kabi muhim vazifalar hozirgi kunda maktab oldida turgan muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Shuning uchun, maktab direktorlarini innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik-psixologik metodi va texnologiyalarini ishlab chiqish, bo'lajak maktab ta'limi mutaxassislari kasbiy innovatsion faoliyatni shakllantirish mazmuni, metodi va vositalarining samaradorligini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ta'lim muassasalari rahbarlarining vakolatlari ta'lim sohasida malaka oshirish tizimida talabalar bilan yo'naltirilgan, mazmunli, amaliy ahamiyatga ega bo'lgan ish tizimini yaratishga imkon berdi.

«Innovatsion menejment» moduli innovatsion ta'limni davlat rivojlanishining resursi sifatida ko'rib chiqishni, maktabning missiyasini aniqlashni, strategik va loyiha faoliyati mantig'ida innovatsiyalarni asoslashni o'z ichiga oladi [6, 7]. Modul mavzusi direktorning innovatsion yo'nalishlarini aniqlashtirishga imkon beradi; menejer ta'lim muassasasining «o'sish nuqtalari» ni qanday izlashi mumkinligini bilib oling; rivojlantirish dasturlariga tegishli o'zgartirishlar kiritish, davlat, jamiyat va shaxsning ustuvor yo'nalishlariga muvofiq ta'lim muassasalarini rivojlantirish strategiyasini qurish.

O'quv jarayonida ta'lim sohasidagi davlat tashabbuslari bilan bog'liq o'zgarishlar vektorlari aniqlandi (ta'lim standartlarini qabul qilish; Yagona davlat imtihonini va davlat imtihonini joriy etish; ixtisoslashtirilgan kadrlar tayyorlashni rivojlantirish; yangi iqtisodiy mexanizmlarni joriy etish), umumiy tendentsiyalar (ta'lim mazmunini farqlash; ta'lim natijalarini baholash tizimini qayta ko'rib chiqish; sifatli o'zini o'zi belgilash zarurati maktab bitiruvchisi va ta'lim muassasasining raqobatbardoshligini oshirish zarurati); individual ta'lim muassasasi ichidagi o'zgarishlar (ta'lim mazmunining xilma-xilligi; ota-onalar va o'quvchilarning ta'lim talablarining xilma-xilligi; ta'lim muassasalarini rivojlantirish bo'yicha yangi vazifalarning paydo bo'lishi, moslashuvchan, tezkor javob berish va ta'lim muassasasini boshqarish tizimini yangilashni talab qiladi).

Biz innovatsion faoliyatga tayyorlikni rivojlantirish uchun "ushbu faoliyat tizimini yaratish va shu

orqali nazariy bilimlarni faoliyatga aylantirish, ya'ni. kontseptual shakl» [5, p. 47]. Shuning uchun maktab direktorlarining malakasini oshirishda biz turli xil o'quv va texnologik resurslardan foydalandik: interfaol ma'ruzalar; guruh muhokamalari; elektron darsliklar va ish daftarlari bilan individual ishlash; matnni individual va guruhli qayta ishlash (topshiriq tahlili; swot tahlili, zararkunandalar tahlili); holatlar va muammoli topshiriqlar bilan individual va guruhli ishlash; ma'lumotlar bilan ishlash (ma'ruzalar, maqolalar, sharhlar, hisobotlar, tezislari); bahsli insho; guruh taqdimotlari.

Innovatsiyaning mohiyatini tushunish va o'z ta'lim muassasasining (talabalar ish joyi) innovatsion faoliyat sohasini aniqlash uchun o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi o'zaro hamkorlik jarayonida direktorlardan ta'lim va innovatsiyalarning asoslari va ma'nosini shakllantirish taklif qilindi. ustuvor milliy loyihalarni tavsiflaydi. «Kelajak maktabi» loyihasi bilan bog'liq ko'plab savollar bor edi: biz bu darajaga qachon erishamiz; qanchalik tez

biz buni o'zimizga bog'liqligini tushunamiz; kelajak maktabida o'quvchi va o'qituvchi qanday bo'lishi kerakligi va hokazo. Muhokama davomida aniq maktablarda mavjud bo'lgan kamchiliklarni bartaraf etishga xizmat qiladigan innovatsiyalar mohiyati tushunildi. Guruhlararo polemika ta'lim mazmunidagi tizimli yangilanishlar traektoriyalarini (variantligi), hayotiy shaxsni shakllantirishni ta'minlaydigan texnologiyalar sohasida aniqlash imkonini berdi; ta'lim natijalarini baholash tizimi, ta'lim muassasasini boshqarish tizimi (jamoatchilikni jalb qilish), professor-o'qituvchilar tarkibini takomillashtirish.

«Ta'lim muassasasining missiyasi» mavzusini o'rganayotganda, asosiy tushunchalar bilan tanishib chiqqandan so'ng va o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning maqsadli parametrlarini aniqlagandan so'ng, ta'lim muassasalari rahbarlaridan turli turdagi maktablar uchun missiya matnini shakllantirish taklif qilindi. Ta'lim muassasasining (gimnaziya, ommaviy maktab, tarmoq maktabi, kichik qishloq maktabi) o'ziga xos xususiyatlarini ta'kidlash, ta'lim xizmatlarining o'ziga xosligini shakllantirish, «bizning iste'molchilarimiz kim?» Degan savollarga javob izlash qiyinchiliklarga olib keldi. va «biz qanday iste'molchilar muammolarini hal qilyapmiz?» Guruh ichidagi o'zaro ta'sir bosqichidagi muhokama natijasida missiyani ishlab chiqish algoritmi yaratildi:

- aqliy hujum usulidan foydalangan holda muayyan turdagi ta'lim muassasasi bo'yicha topshiriqni dastlabki og'zaki shakllantirish;
- missiyani to'g'rilash: uning tuzilishini ixcham va keng qamrovli qilish;
- ta'lim muassasasi turini (kichik qishloq maktabi – qishloq tashkil etuvchi markaz; gimnaziya – intellektual elitani tarbiyalovchi ta'lim muassasasi va boshqalar) hisobga olgan holda missiyaning o'ziga xosligini aniqlashtirish;
- missiya loyihasi muhokama qilish.

Tinglovchilar ushbu tashkiliy algoritmnini ishlab chiqish aniq innovatsion faoliyatni amalga oshirish qobiliyatini o'rganish, uning g'oyasi va konsepsiyasini ishlab chiqish uchun juda foydali ekanligini ta'kidladilar. O'zaro hamkorlik tufayli federal loyiha rahbarining innovatsion faoliyatni boshqarishga shaxsiy munosabatini aniqlash va ta'lim muassasasining innovatsion maqsadlariga erishish uchun motivatsion «zaryad» olish imkonini berdi.

Muammolar, maqsad va vazifalarni shakllantirish, reja va innovatsion faoliyat samaradorligi mezonlarini ishlab chiqish ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida «Progressiv o'zgarishlar ko'zgusi» texnikasidan foydalanildi. Innovatsion faoliyat uchun «maqsadlar daraxti» ni yaratish va o'zgartirish uchun tashqi va ichki sharoitlarni aniqlashda direktorlar o'zlarining rivojlanish dasturlari va loyihalari bilan ishladilar, bu esa alohida ta'lim muassasalarining «innovatsion yo'nalishlari» ni batafsil va moslashtirishga imkon berdi.

Maktabda mutaxassislarni innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorgarlik jarayonlarni ko'rib chiqqan holda quyidagilarni ta'kidlash lozimki, «ta'limda innovatsiya» tushunchasini talqin qilganda, ko'proq yangi ishlanmalar, vositalar, usullar, tarbiya va ta'lim texnologiyalarni joriy etish tushuniladi. Innovatsion faoliyat – bu pedagogik faoliyatning alohida turi sifatida ko'rsatiladi. Maktab - ta'lim muassasalaridan farqli shaxs hayotini tashkillashtirish modeli ishlab chiqiladi va tatbiq etiladi, pedagog shaxsini ijodiy xususiyatlarini rivojlantirishga qaratilgan mehnatning o'zgacha tarkibi ustida izlanadi hamda uning faoliyatining yangi usullari va vositalari sinaladi. Zamonaviy maktabning hayoti pedagogika sohasidagi yangi yutuqlar, eksperimental faoliyatga tayanishi lozim. Bu ta'lim tashkilotining turidan qat'i nazar, pedagogik jamoaning faoliyati har doim ta'limning sifatiga qaratilganlik bilan tavsiflanadi.

Hozirgi kunda maktabning innovatsion faoliyatini mazmun - mohiyatini yoritishda uning tarkibiy

komponentlari yuzasidan asosli ma'lumotlarni ilgari surish imkonini beradi. Jumladan, shaxs kamoloti bilan ishlash natijasida murabbiylik, bolalar va tarbiyachi portfoliosini ishlab chiqish, rivojlantiruvchi dasturlar, o'qitishning faol shakllari, axborot va muammoli texnologiyalar, ijodiy guruhlar, tanlov va konkurslarda ishtirok etish maktabdagi innovatsion faoliyatning asosiy tarkibiy komponentlari hisoblanadi. Innovatsion faoliyatining samarali kechishi ular o'rtasidagi uyg'un munosabatning mavjudligi bilan belgilanadi. Mazkur jihat nafaqat maktab ta'lim sifati va samaradorligini oshirish yo'nalishidagi muammolarni, balki pedagog-tarbiyachilarni innovatsion usullarni o'zlashtirishlarini ham ta'minlash imkoniyatini yaratadi. Maktab ta'lim sohasidagi islohotlar mazkur jarayonni yangi sifat bosqichiga ko'tarish mexanizmlarini takomillashtirishni, ya'ni bu jarayonni an'anaviy uslublaridan voz kechib, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot talablariga mos keladigan, demokratik tamoyillarga asoslangan ta'lim berish tajribasini egallashni taqozo etmoqda. Bu nafaqat pedagogik muammolar, balki maktab ta'lim jarayoni subyektlari faoliyatini tashkil etish va ularni muvofiqlashtirish asosida ta'lim sifatini takomillashtirishning mexanizmlarini aniqlash, kompetensiyaviy yondashuv asosida muvofiqlashtirish va amaliyotga joriy etish vazifalarini ham qo'yimoqda. Bunda asosiy e'tibor maktab direktorlarini innovatsion kasbiy faoliyatga tayyorlashning asosiy yo'nalishlari hozirgi kun jamiyatimizda amalga oshirilayotgan islohatlaridan kelib chiqqan holda yondashilgan va mazmuni tahliliy ravishda bayon qilingan. Ayniqsa, maktab ta'lim tashkilotlarida innovatsion kasbiy faoliyatni amalga oshirishdagi asosiy subyekt maktab ta'lim tashkiloti direktori shaxsi uchun zarur sifatleri ko'rsatib o'tilgan. Ular quyidagilardan iborat: -o'z kasbining sir-asrorlarini yaxshi o'zlashtirgan bo'lishi; -o'z faoliyatida zamonaviy bilimlar va maktab ta'limning me'yoriy-huquqiy asoslariga tayana olish ko'nikmasini egallashi; -izlanuvchanlik; -maktab ta'lim sohasidagi yangiliklarni o'zlashtirishga intiluvchanlik; -keng siyosiy dunyoqarashga ega bo'lishi, -fidoyilik, mas'uliyatlilik, poklik, qat'iylik, jamoa manfaati yo'lida jonbozlik ko'rsatish, mehnatsevarlik, adolatlilik, o'ziga va o'zgalarga talabchanlik hamda tejamkorlik sifatlarini egallashi; -o'z faoliyatida so'z bilan ish birligini ta'minlash tamoyillariga amal qilish ko'nikmalariga ega bo'lishlari ajratib ko'rsatilgan.

Shunga mos ravishda maktab ta'lim tashkiloti direktorlarini kasbiy profессиogrammasi ishlab chiqilib, uning kasbiy sifatlar, ruhiy-pedagogik tayyorgarlik, ma'naviy-axloqiy sifatlar, innovatsion hamda maxsus va metodik tayyorgarlik kabi tarkibiy komponentlari ko'rsatib o'tilishi maqsadga muvofiq. Yangi usullar yoki innovatsiyalar insonni har qanday faoliyatiga xosdir, shuning uchun, tabiiyki o'rganish, tahlil qilish va tatbiq etish predmetiga aylandi. Innovatsiyalar o'z-o'zidan paydo bo'lmaydi, ular ilmiy tadqiqot izlanishlar natijalari, alohida bolalar va butun maktab ta'lim tashkilotlaridagi pedagogik jamoalarning ilg'or malakalari asosida shakllanadi. Bu jarayon shunchaki bo'la olmaydi, u boshqaruvga muhtojligi bilan ajratib turadi. Mazkur tushunchalardan turli yo'nalishlarda keng doirada foydalanib, uning asosiy jihati sifatida maktab direktori innovatsion faoliyatining asosiy yo'nalishlarini ajratib ko'rsatish maqsadga muvofiq.

Shunga monand ravishda maktab innovatsion faoliyatining asosiy yo'nalishlarini ajratib ko'rsatish muhim. Ta'kidlash joizki, maktabda innovatsion faoliyat o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. Ayniqsa, maktab ta'lim tashkiloti direktori shaxsida innovatsion ko'nikmalarni shakllantirish uchun avvalo sohaga doir yangiliklarni o'zlashtirishga nazariy, motivatsion tayyorgarlik hamda zamonaviy texnologiyalar va ma'lumotlar bazasini shakllantirish lozim. Shuning bilan birga yangi amaliy g'oyalar yoki tadqiqotlarning paradigmasi va ishlanmalarini yaratishga nisbatan kuchli intilish, malakali maktab ta'lim tashkiloti direktorlarining bilim, ko'nima, tajribalarini ommalashtirish hamda mavjud metodik bazani yangiliklar bilan boyitishdan iborat. Har qanday pedagogik yangilik makon va vaqtda taraqqiy etuvchi jarayon bo'lib, o'zida obyektiv qonuniyatlarga va tadqiqotlarning amaliy tajribalariga tayangan holda g'oya va texnologiyalarni jamlaydi. Ko'p holatlarda yangiliklar alohida pedagoglar anglangan yoki intuitiv ravishda progressiv tendensiyalarni qo'llab, vujudga kelayotgan to'siqlarni yengishga intilishadi. Biroq, yangilik taraqqiy etishi uchun, uning ilmiy ishlanmasi va asoslarini tatbiq etish uchun rasmiy qo'llab-quvvatlash zarurdir.

Adabiyotlar

Mirziyoyev Sh. M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. – Toshkent: O'zbekiston NMIU, 2017. – 104 b. 3. Turg'unov S.T., Axmadjonova N.M. Maktab ta'lim tashkilotlarida boshqaruv faoliyati algoritmi. // Xalq ta'limi. – Toshkent, 2012. – №1. – B. 133-134 4. Valiyeva F.R. Ta'lim sifati monitoringi. O'quv-uslubiy majmuasi. Toshkent. 2022. 43 b.